

Müşahibimiz yazıçı **Aysel Əlizadə**dir. Onunla müəllifi olduğu "Qadın peyğəmbər" romanı barədə söhbətlaşmışıq:

- Aysel xanım, gəlin lap başdan başlayaq - Qar kimdi?

- Qar soyuqdu, amma təmizdi. Elə romanın əvvəlində deyildiyi kimi - Qışın uzun gecələrində qara rəng ağ rəngi basdırmasın deyə təbiət "qar" düşünüb. Maraqlısı odur ki, romanı yazandan sonra xatırladım ki, Orhan Pamukun da eyni adlı romanı var. Çox fikirləşdim və dəyişmədim.

- İstəyərdim romandakı adlar haqqında danışasınız; Ər, Nur, Nər, Maqbet. Mənə elə gəldi ki, bu adların alt qatında hansısa mənə var. Məsələn, Ər. Çox feminist yanaşma deyil?

- Feminist yanaşmadı. "Ərmək" türkçə nəyisə qazanmaq, nəyəyə çatmaq deməkdi. Fəth etməkdə, hədəfə çatmaqdi. Türk kişisi döyüşçü olub deyə ona "ərən" deyilib. "Ər" sözü də bu mənəni verir. Türkçə az qala bütünlükdə iki-üç hərflidən

- Mən obrazları harasa yerləşdir-məyə çalışmamışam. Onlar sadəcə var. Dağıdıcı qüvvə, mənfi obraz cəmiyyətdə gözümüze heç vaxt görün-mür. Biz onların mövcudluğunun fəsadlarını görürük sadəcə. Romanda da elədi. Fonda dağıdıcı qüvvə var və o, insanların həyatını öz mövcud-luğu ilə alt-üst edir. Yaxşı nə varsa məhv edir. O, bunu bilərəkdən etmir. Onun olması artıq yetərlidi. Çünki o, varlığı, xarakteri, tələb və qaydaları, insana, dünyaya, həyata yanaşması ilə hər şeyi bərhad edir. Belə bir adamın əlinə ciddi səlahiyyət düşəndə onun nəfsi və düşüncəsi ilə verilən qərarlar nəticəsində çox şey darma-dağın olur.

- Bu neqativliyin içərisində bir orta şərq qadını təsvir etmisiniz. Bəs bu obraz xilas edə biləcəkmiz?

- Əminliklə "hə" deyirəm! Qərbdə belə oldu. Avropa mədəniyyətinin inkişaf modeli məhz belə quruldu. Feminizm hərəkatı başladı, qadınlar əhalinin bir hissəsi kimi öz haqlarını tələb etdi və bu, bütünlükdə insan hüquqlarının bərabərliyinə gətirib çı-

- Ali həqiqət, deməli, məişət üzərində deyil?

- Məişətdən bəşəriyyətə...

- Qar Tanrı ilə görüşəndən sonra beş nəfər müdrik - Sokratın, İsanın, Marksın, Tolstoyun və Nitsşenin söhbətinə şahid olur. Hər bir

- Bəli, düzdü. Sənət xilasdır. Tə-əssüf ki, siyasət bunu bəzən rədd edir deyə çıxış yolu yoxdu. İnsan xoşbəxt ola bilmir, çünki siyasətçilər bir sıra hallarda yazıçıları dinləmə-yib. Dinləsəydilər hər şey başqa cür olardı. "Savaş və Barış" əsərindən sonra savaşlar olmazdı, məsələn.

- Çıxış yolu yazmaqdı?

- Çıxış yolu yazmaqdi. Ədəbiyyatın tarixinə göz atsaq görürük ki, ciddi ədəbiyyat saraylarda formalaşmış. Yazıçılar saray ailələrindən, zadə-gan nəsindən, siyasi aristokratiya-dan çıxıb. Ən sadə səbəbdən. Təhsil almaq, yazıb-oxumağı öyrənmək yal-nız varlı ailələrin uşaqlarına əlçatan olub. Sadə xalqın təhsil almaq imka-nı olmayıb. Təhsil lyuks sayılıb. "Sa-ray şairi" anlayışının gerçək anlamı çox qədim reallığa söykənir. Zaman-la sadə təbəqədən də yazıçılar çıxdı-ğı və insanların burjuaziyaya olan nifrəti gücləndiyi üçün "saray şairi-yazıçısı" ifadəsi tənqidi motiv alıb.

Ədəbiyyat yarananda onu yalnız kral çevrəsi oxuyardı. Xalq çox vaxt ədə-biyyat oxumayıb. Oxuya bilməyib. Ədəbiyyat oxuyan saray əhli onunla hesablaşmış, ədəbiyyata istirahət va-sitəsi kimi baxmış, təsirlənmiş, bilgile-nib. Krallar yazıçılardan gerçəkliyi öyrəniblər. Baxın, çox uzaq keçmiş deyil. Andersonun "Kralın yeni geyi-mi" nağılı kralın öz əyanları ilə münasibətlərini və yan-yörəsinin onu necə hər kəsin gözü önündə çılpaq vəzi-yetə salmasını göstərir. Buna rəğ-mən Anderson kralın sevimlisi olub. Bu nağılın süjeti Xuan Manuelin "Qraf Lukanor" kitabından götürülüb. Xuan Manuel özü 14-cü əsrdə İspa-niyanın ən ciddi aristokrat ailəsində doğulub, kral nəslindən olub. Demək istədiyim odur ki, kralla-sarayla yazı-çı-ədəbiyyat münasibətlərinin ciddi tarixi dayaqları var. Bu bağ ədəbiyyatın göstərdiyi reallıqlara görə quru-lub həm də. Bağ qırıldığı andan dis-sident yazıçı obrazı formalaşmağa başladı. Dissident ola bilməyən yazı-çı isə uyğunlaşmağa məcbur qaldı. Bu isə, mənəcə, həm ədəbiyyatın, həm sarayın ziyanıdır.

- Dünya qadının günahından yarandı - Adəmlə Həvva əhvalatın-dan. Deyirsiniz, xilas da qadındır?

- Həvva Yerdəki həyatın yaran-masında birbaşa iştirak etdi.

- Amma biz həqiqətdən qop-duq...

- Hansı həqiqətdən? Həvva həqi-qəti öyrənmək istədi. Nədi almanın sirri? Niyə onu yemək olmaz? Və Adəmə dedi: Cəsarətli ol, dər və dad. Osonun insan anlayışı ilə bağlı ma-raqlı fikri var: Adəmdən əvvəl də, onunla eyni zamanda da insanlar olub. Adəm ona görə ilk insan sayılır ki, ilk dəfə məhz o, Tanrıya etiraz edib. "Qaydalar pozmaq üçündü" de-yimi qanunları pozmaq yox, bu mənəni verir: Kölə olma.

- Təşəkkür edirəm, ümid edi-rəm yaxşı söhbət oldu.

- Azadlıq varsa hər şey yaxşıdı, yoxdusa yox...

Söhbətlaşdı:
Rəvan Cavid

Həqiqətlər yalnız insanın xoşbəxtliyi üçündür

Aysel Əlizadə: "Əgər postmodernizm doqmaları dağıdırdısa, metamodernizm dəyərlərə səsləyir"

yaranıb. Çox hərəkətli dildi. Ətalətdə deyil. Baxın: ər. Nə et? Ər. Fəth et, çat, yetiş, əldə et və s. anlamda hərəkət bildiren sözdü. Üstəlik, burada kişi qadını əldə edən, ona çatan varlıqdı. Sivilizasiyaların qarışması "ər" anlayışını dəyişdi. Artıq ər o ər deyil. Bəzən evdə qadınına zorakılıq göstərən, çöldə yaltaq, əyilən məxlüqə çevrilən bir "ər" görürük artıq. Bu "ər" fateh deyil. Ən adi araç şüşəsinin belə əlində girinc qalan kölədi. Obra-za "Ər" adı vermək indi bizim tanıdı-ğımız tipik ər obrazına ironiyadı.

- İstisna var idi romanda - Maq-bet...

- Və onu məhv elədilər.

- Şekspirin Maqbetiylə əlaqəsi var?

- Əlbəttə. Romanda onun xanımı Şekspirin fanatı olur, "Maqbet" tama-şasına gedərkən bu ada vurulur. Məhz ada. Şekspirin Maqbeti mənfi obrazdı. Mənim Maqbetim isə müsbət. Şekspi-rin bütün obrazlarında əzəmət var. Qadın ədəbiyyatçıdı və o, bu adın əzəmətini gözəl duyur. Onun üçün əsərdə müsbət və mənfi ayrı-seçkiliyi yoxdu, bütün obrazlar ədəbi qəhrə-manlardı.

- Sizin romanda mənfi obrazla-rın mövcudluğu həllini tapmır və ya onlar ümumiyyətlə yoxdu...

xardı. Şərq qadını da bunu bacarır.

- Qar göydən peyğəmbərliyi alıb geri qayıdanda üç şey haqqın-da düşünür - azadlıq, sevgi və xilas. Bu üç anlayış da abstraktdır. Konkret bir çıxış yolu yoxdu?

- Yaxşı sualdı. Azadlıq əslində abstrakt deyil...

- Amma nisbidi...

- Ümumi anlamda nisbidi, xüsusi anlamda fərdidi. Hegelin "mütləq", Nitsşenin "üstinsan", Ağaoğlunun "sərbəst insan", Asif Atanın "mütləq ruh"u, Tollenin "eqosuz"u insana - in-sanlığa göstərilən "qurtuluş substansiyası"dı. Qar da eləcə...

- Amma o da gedir, dözə bil-mir...

- Bir mərhələdən sonra hər şeyin önəmi sıfırlanır. Missiyan bitəndə getmək lazımdır. Qar da gedir. İrreal gediş olsa da, gedişdi.

- Heç vaxt qadına peyğəmbərlik verilmədi amma...

- Biz bilmirik. Mistik gücə sahib qadınlar olub. Məsələn, Mariya Le-norman Napoleonun şəxsən məslə-hətləşdiyi qadın olub. Onun proqnoz-ları, yolgöstərenliyi dəqiqliyi ilə dil-lərə düşüb. Məryəm ana, Xədicə xa-nım özü.

- Qar heç bir dini təbliğ etmir?

- İnsanlığı təbliğ edir.

aydın öz fikrini deyir insanlıq haqqında. Qar o beş nəfərdən daha çox hansıdır və ya nə götürür o söhbətdən?

- Qar adı insanların həyatına ağı-riya bilir. O, Tanrı ilə insan arasına girmir, müqəddəs hava yaratmağa çalışmır. Qar insanların xoşbəxt ol-masını istəyir. Bu qədər sadə.

- Böyük fonda kiçik həyatlar...

- O, Nuru düşünür. Böyük bir mis-siyanın içində yenə də Nuru düşü-nür. Kitabın sadə mesajı var: Bütün dinlər və həqiqətlər yalnız insanın xoşbəxtliyi üçündür. Başqa heç nə...

- Fəridə və Qar obrazı. Ehtiyac var idimi "Çalıquşu" analogiyası-na? Bu sualı ona görə verdim ki, romanınız mənə uzun esseni xatırlatdı, intellektual, bədii həlli olmayan keçidlər, analogiyalar və s. Səliqəsiz bir esse idi sanki.

- Bu, metaromandı. Hipertekstual strukturu var. Postmoderndən meta-modernə keçid körpüsündə yazılıb. Əgər postmodernizm doqmaları da-ğıdırdısa, metamodernizm dəyərlərə səsləyir. Onlara yenidən baxır, alter-nativ təklif edir. Bu romanda ailə ins-titutu, təhsil sistemi, din, mentallıq, sevgi, elm və demək olar hər şey ol-duğukimi dağıdırdı və yerinə yeni də-yerlər kodeksi yaradılır. Janr olaraq isə sevgi, mistika, ilahi, kult, elmi-kütləvi-nonfikşn və s. janrlarda kollaj qurulub. Ona görə bu əsər "niyə" sualından çox "necə" sualına cavab verə bilər. Rəşad Nurinin Fəridəsi "Qadın peyğəmbər" romanında necə verilib? Nur obrazında. "Niyə veri-lib"in cavabı həmin bu "necədə"di. Eyni taleyi yaşayırlar, eyni doqmalara-rın qurbanıdılar. İkisi də çıxılmazlıq ucbatından freydzizm subyektidir. Xa-laoğluna, bibioğluna və s. meyllən-mək, ərə getmək cəmiyyət barmaq-lıqları arasında onlara özlərinin də xəbərləri olmadan verilən tək seçim-di. Bu romanın üslubu, cərəyanı onu klassik romançılıq qaydaları ilə təhlil etməyə imkan vermir. Mümkün deyil.

- Qar yazıçısıdır, sənətlə məşğul-dur. Və peyğəmbərlik qazanır. Sənətin insanı xilasına işarədirmi bu?